

Лазар МОЈСОВ

ВО ТЕМЕЛОТ НА РЕВОЛУЦИЈАТА СТОИ ТИТОВОТО ДЕЛО*

Деновиве се навршуваат 40 години од историската седница на Политбирото на ЦК КПЈ, одржана овде во Белград, на која се донесени судбоносни одлуки за покренувањето вооружена борба против фашистичките окупатори и нивните домашни слуги и соработници, борба која набрзо ќе ја зафати целата окупирана и распарчена југословенска државна територија и ќе израсне во четиригодишна народноослободителна војна, и во победоносна социјалистичка револуција. Тие одлуки го означуваат почетокот на една нова епоха, во историјата на сите наши народи и народности. Потсетувајќи се денес на тој значаен датум на нашата револуција и на сè она што за изминатите 40 години го постигнавме, ги имаме предвид Титовите зборови што ги изрече по повод 60-годишнината од основањето на КПЈ дека на секоја вистинска револуција ѝ е неопходно да се враќа на своите извори и искуства и дека потсетувањето на долгиот и славен пат на Партијата е потребно за уште подобро и посестрано да ги согледуваме своите непосредни и идни задачи, за уште повеќе да го зацврстиме единството на своите редови во величествената борба за слобода и независност на народите на социјалистичко самоупраување во својата земја, за општествен прогрес и за среќа на луѓето.

Четвртојулските одлуки беа логичен резултат на вкупните дотогашни револуционерни определености на КПЈ но и на нејзината непосредна активност спроти априлската агресија на осовинските сили на кралството Југославија и окупацијата на

*Реферат на свечената седница на органите на општествено-политичките организации и државните органи во федерацијата по повод 40 годишнината на Востанието и револуцијата. Земено од „Нова Македонија“ од 4 јули 1941 година.

земјата. Решавачко место во тој поглед имаат ставовите заземени на Петтата земска конференција, во октомври 1940 година.

Тогаш прифатениот курс за одбрана на земјата, чија независност веќе беше сериозно доведена во прашање, произлезе од јасното сознание на Партијата дека владеачките врвови на југословенската буржоазија не се ни подготвени ни способни да застанат на браникот на независноста на земјата. КПЈ ја сфати историската вистина дека е можно да се развијат одбранбените сили на земјата најбитниот фактор на одбраната — готовноста на најшироките народни слоеви на сите народи на Југославија да ја бранат независноста на земјата — може да се обезбеди само под услов на истовремена револуционерна преобразба и со воспоставување на целосна слобода и рамноправност.

Сите подоцнежни настани — пред сè решеноста на владеачките врвови Југославија да ја вклучат во Хитлеровиот „нов европски поредок“, која е изразена во одлуката на владата Цветковиќ — Мачек за пристапување кон тројниот пакт, 27-мартовскиот отпор на народот на срамната капитулација, која по својата смисла и ефектите значеше прв револуционерен пробој на преживеаниот буржоаски систем, и априлската катастрофа — само го зацврстија уверувањето на КПЈ за созревањето на револуционерната ситуација и за неминовноста од историска смена на стариот општествен поредок. Во тие услови и таквите кардинални прашања, како што се прашањето за националниот опстанок и борбата за вистинска независност на земјата, дојде во сферата на оние општи народи и национални проблеми, кои се поставуваа во годините меѓу двете војни и врз кои нашата Партија го изгради својот концепт на борбата за револуционерна преобразба.

Таквите ставови на КПЈ ја одредија внатрешната општествено-политичка смисла и карактерот на ослободителната борба за кои Партијата се определи уште во текот на краткотрајната априлска војна.

Тоа беше основна платформа на востанието што КПЈ ја разработи и ја прифати уште во првите денови на окупацијата на познатото Мајско советување. Уште тогаш сите прогресивни и патриотски сили на револуционерно-демократското движење, на чело со партијата беа ориентирани на политички и воени подготовки за ослободителната и револуционерна борба. Битни одлуки на тие подготовки беа залагањето на Партијата за создавање единство на најшироките народни слоеви и на сите наро-

ди на Југославија врз платформата на НОБ и за поставување основи за воената организација на народноослободитеното движење.

Југословенските народи под окупацијата ја доживеаја најтешката судбина. Југославија, по строгата наредба на Хитлер, беше разбиена како држава, а нејзината територија распарчена и поделена меѓу четирите агресорски држави — Германија, Италија, Бугарија и Унгарија. Многу наши области агресорите ги прогласија за „ослободени“ и вратени „под заштита“ на завојувачките националистички режими во соседните земји, за веднаш потоа со најсурови методи — со иселување и со разни облици на денационализација и уништувања, почна да спроведуваат насилна промена на националната структура на населението. Истовремено користејќи ја готовноста за соработка на разните гарнитури на домашната буржоазија, окупационите сили пристапија кон создавање на квислиншки државни творби и режими со цел уште повеќе да се продлабочат затекнатите меѓунационални судири и да го зацврстат окупациониот систем. Тој систем на терор и прогонства, кој набрзо доби чудовишни размери, го обезбедуваа во самиот почеток крупни воени формации — 18 италијански, германски, бугарски и унгарски дивизии и квислиншки вооружени сили, со жандармериски, полициски, гранични и други специјални единици. Спроти востанието, целата земја беше прекриена со густа мрежа на окупаторски и квислиншки гарнизони.

Меѓутоа, ни мошне неповолните меѓународни услови, ни суровиот окупационен систем не ја поколебаа нашата партија во нејзината решеност да истрае на патот на подготвувањето и организирањето на НОБ. И покрај мошне влошените услови, па и покрај извесни организациски нарушувања до кои дојде во почетокот на окупацијата во редовите на КПЈ, таа го зачува своето организационо и идејно-политичко единство и продолжи да дејствува како единствена општојугословенска политичка партија.

Во моментот кога фашистичка Германија на 22 јуни 1941 година изврши напад врз Советскиот Сојуз, ангажирајќи ја во тој напад главнината на своите вооружени сили, во нашата земја се приведуваа кон крај подготовките за покренување вооружена борба против окупаторот и неговите домашни соработници. На вес за тој напад, ЦК КПЈ, како и националните и покраинските раководства на Партијата, му се обратија на народот со прогласи, кои според својата содржина го означија почетокот на непосредните подготовки за борба. Веќе на 27 јуни Политбирото на ЦК КПЈ донесе одлука за формирање на Главен штаб на народноослободителните партизански одреди на Југославија, во кој функцијата командант му е доверена на генералниот секретар на Партијата Јосип Броз Тито.

Во низата мерки што Партијата тие денови забрзано ги спроведуваше, со цел за непосредни подготовки за покренување на вооружена борба против окупаторот и неговите домашни соработници, историско место зазема одлуката што ја донесе Политбиро на ЦК КПЈ на седницата на 4 јули веднаш и неодложно на целата југословенска територија да се пристапи кон изведување на вооружени и други борбени акции. Притоа Тито ја заложил основната концепција за покренување и развивање на вооружената борба. Во многуте облици на вооружена и друга борбена активност против окупаторот — од саботажки и диверзии во градските и индустриските центри до најразновидни облици на вооружени акции — Тито тежиштето го ставил врз развивањето на општото народно востание во облик на партизанска војна, на создавање што поголем број партизански одреди, кои со офанзивни борбени дејства ќе ја развијат вооружената борба во сите краишта на Југославија.

Тоа недвосмислено ја потврдува содржината на прогласот на ЦК КПЈ од 12 јули, во кој народите на Југославија се повикуваат да се кренат „сите како еден во борба против окупаторот и нивните домашни слуги“ и својата земја да ја претворат „во опседната тврдина за фашистичките освојувачи“.

Таа, до најголем степен оригинална концепција за развојот на општото народно востание и за неговото прераснување во сенародна ослободителна и револуционерна војна за остварување на далекусежните цели, Тито пошироко ја формулира во првиот број на Билтенот на Главниот штаб на НОПОЈ, што е печатен овде во Белград во илегалната печатница, на 10 август 1941 година. Залудно би барале по анализите и студиите на партизанските војни, со кои толку обилуваше и нашата, и историјата на многу други народи, поцелосно вообличен концепт за развивање на востанието. Никаде толку јасно не беше подвлечена границата меѓу веќе општо прифатената „мала“, герилска војна со ограничени цели и партизанска војна, која трасира пат за остварување на крајните цели — за ослободување и револуционерна преобразба.

Набрзо развојот и успесите на вооружената борба ја потврдија оправданоста на оваа Титова концепција. Веќе во летото 1941 година Југославија беше зафатена со пламенот на партизанската војна, која во многу нејзини краишта доби размери на масовно народно востание. Партизанските одреди, чие борбено јадро го сочинуваша комунистите — членови на Партијата и на СКОЈ — и други припадници на до војната револуционерно-демократското движење, со своите борбени акции и со политичката работа во народот израснаа во крупни воени формации. Тие со нападите на окупаторските и квислиншките гарнизони во целата земја, создадоа пространи ослободени територии на кои, по иницијатива на Партијата и под влијатие на

револуционерното творештво на вооружениот народ, се формираа и дејствуваа првите органи на новата народна власт — народноослободителните одбори и другите облици платформата на НОБ.

Со тоа уште во почетната етапа на востанието беа поставени на политичко организирање врз воените и политичките основи на НОД. Со создавањето на партизанските одреди, од кои врз основа на одлуките на Советувањето во Столице и одлуката на ЦК КПЈ за формирање на првата пролетерска бригада, ќе се развие новата ослободителна и револуционерна армија и со формирањето на народноослободителни одбори, како органи на власта на вооружениот народ, нашата Партија во новите и мошне сложени услови ги откри патиштата за остварување на основните задачи на револуцијата, — изградба на револуционерна војска и на револуционерна власт. Она што во тој поглед уште во есента 1941 година јасно го навести практиката на востанието во времето на Ужичката Република, една година подоцна, во ноември 1942 година, со создавањето на НОБ, на Југославија и основачкото собрание на Антифашистичкото веќе на народното ослободување на Југославија, стана стварност — од пепел, од порази и распаѓање на старото кралство на Југославија, се јавија контурите на една по сè нова државна организација нова Југославија, рамноправна федеративна заедница на сите нејзини народи и народности.

Поради сето тоа, секавајќи се денес на 4 јули 1941 година, можеме да речеме дека овој исклучително значаен ден во историјата на нашите народи и народности содржи повеќекратна симболика. Тој, во прв ред, е симбол на една од клучните придобивки на ослободителната војна и социјалистичката револуција — остварување на вистинска независност на Југославија. Со векови раздвојувани, напаѓани и поробувани, југословенските народи, чии дотогашни државни творби често беа предмет на манипулации на велесилите, во виорот на војната и револуцијата, успеаја да создадат нова, независна самостојна држава, која стана активен и признат чинител во меѓународната заедница и во светските работи. Од објект на политиката на големите сили, кои традиционално го распределуваа и разменуваа своето влијание и доминантните позиции на оваа крстосница на нивните натпреварувања, таа израсна неприкосновен, самостоен субјект во балканските, европските и светските односи. Извојувањето на вистинска и целосна независност, и тоа со сопствени сили и волја, беше извор и претпоставка за таквото надворешно-политичко определување на нова Југославија и за таквата нејзина позиција во светот која подолга на најпотполно ќе дојде до израз во политиката на неврзување.

Всушност, уште во одлуките од 4 јули, во оригиналната концепција за покренувањето и развојот на општонародното вос-

тание со далекусежни општествено-политички цели беа вградени и битните претпоставки за меѓународната афирмација на НОД, односно за меѓународно признавање на нова Југославија. Меѓутоа, бидејќи во политиката на големите сојузнички сили, предводнички на антихитлеровата коалиција, мошне рано дојдоа до израз тенденциите на секој начин да го задржат за себе правото решавачки да влијаат врз судбината на окупираните земји, а со тоа и врз нашата, борбата за таквата афирмација и признавање на нова Југославија беше мошне тешка и сложена. Сепак, и во оваа борба југословенските народи истрајаа. Тоа го покажаа историските одлуки на Второто заседание на АВНОЈ.

Врз нови основи создадена е рамноправна државна заедница на нашите народи. Тоа се случи во моментот кога туку што дојде до пресвртница во развојот на Втората светска војна во времето кога Југославија уште формално беше во границите на Хитлеровиот „нов европски поредок“ надвор од досегот на сојузничките сили. Тоа значи дека исклучиви субјекти на внатрешниот општествено-политички расplet на територијата на Југославија беа самите народи на Југославија, работничката класа, сите работни луѓе и сите патриотски сили, здружени во НОВ. Поради тоа и одлуките на Второто заседание на АВНОЈ имаа пресудно значење од становиште за остварување на вистинска независност на нова Југославија, не можеа битно да ги менуваат правците на нејзиниот натамошен развој и нејзината меѓународна позиција.

Четврти јули истовремено е симбол на револуцијата, симбил на почетокот на коренита општествена преобразба на оваа југословенска територија, за развластување на буржоазијата и ослободување на пролетерите, работничката класа и најголем дел од селанството од тешките класни окови. Во незадржливиот ослободителен јуриш, од пиедесталот на власта наедно е симната капиталистичката класа, која во претходните две децении ги претвори овие наши простори во амбис на најдлабока експлоатација, во темница на прогресивните идеи и на луѓето и во забрана на политиканско манипулирање со изворните интереси и потреби на југословенските народи. Политичката власт и средствата за производство ги освои работничката класа со сопствени раце и дело, поставувајќи ги со тоа и темелите на новата, социјалистичка заедница. Југославија, всушност, покрај Советскиот Сојуз беше единствена земја во летото 1941 година, која на политичката карта на Европа, можеше да се означи со црвена боја — симбол на револуцијата.

Четврти јули, исто така, е и симбол на националната еманципација на сите наши народи и народности бидејќи го означи почетокот на нивната заедничка борба, во која е исковано братството и единството и чии исход беше воспоставување на

целосна национална рамноправност во новата државна творба. Наместо унитаристичка, создадена е федеративна држава, наместо превласт на една или повеќе национални буржоазии воспоставена е вистинска еднаквост и рамноправност на самите народи и народности кои постоеја на оваа територија. Наместо монархистички режим со примеси на лажен парламентаризам создадена е Република, држава на народот, кој неприкосновено и самостојно одлучуваше за својата судбина. Наместо диктатура потпрена врз полициско жандармериската тортура, воспоставена е демократија со најшироки слободи и права на граѓаните.

Оваа национална еманципација беше можно да се оствари само затоа што КПЈ во војната и револуцијата понуди такво решение за националното прашање во југословенски рамки кое беше и главен поттик за јакнење на ослободителното движење и фактор за зближување и обединување на сите народи и народности.

Партијата не го призна окупаторското разбивање на југословенската државна заедница, туку во платформата на борбата на сите народи на Југославија против заедничкиот непријател, ја зачува идејата за единство и за создавање на нова братска заедница на сите југословенски народи и народности врз основите на целосна рамноправност. Во поглед на сфаќањето на карактерот на тоа единство во КПЈ немаше никакви дилеми. Таа уште во годините спроти војната јасно и подеднакво решително се ограда и од носителите на хегемонистичкото велико-српско и интегрално југословенство и од идеите на националните буржоазии кои решението на националното прашање го гледа во поделбата на власта или во создавањето „независни држави“, под туѓо покровителство. Уште во времето на разгорувањето на НОВ, КПЈ повлече далекусежни политички потези, значајни за решавањето на сложените меѓунационални односи и на националното прашање во целина. Тоа особено беше изразено во создавањето на националните и покраинските воени и политички раководства на востанието, кои, спроведувајќи ја генералната линија на Партијата во специфични услови на своите земји и покраини, се идентификуваше со вистинските стремежи на своите народи и набрзо се афирмира како центар за здружување на сите прогресивни национални сили. Тоа во практиката даваше гаранција дека ослободителната борба носи остварување на правата на секој народ сам да одлучува за својата судбина, дека заедничката борба против окупаторите и нивните слуги и соработници беше онаа основа врз која растеше и се развиваше сознанието за судбинската поврзаност на заедничките интереси на сите народи на Југославија. Врз такви премиси се темелеше Титовата мисла за братството и единството на нашите народи, која најцелосно ќе биде изразена во

една од темелните одлуки на Второто заседание на АВНОЈ, на 29 ноември 1943 година, за изградбата на нова Југославија врз федерален принцип односно врз целосна рамноправност на сите нејзини народи и врз доследно почитување на националните права на припадниците на сите народи и народности.

Настаната во огинот на револуционерната ослободителна борба, новата држава на југословенските народи и народности силно зачекори кон нови хоризонти, Работничката класа и работните луѓе на нашата земја, под водството на Комунистичката партија, се определија за сестрана социјалистичка изградба, избирајќи сопствени патишта и форми на својата општествена преобразба. Врз темелите на таква цврста и непоколеблива ориентација, Југославија во целокупниот повоеан општествен и стопански развој постигна, навистина, големи резултати. Во тој период Југославија мина пат од аграрно неразвиена и од војната разрушена земја до средноразвиена земја. Благодарейќи на стекнатата слобода, со револуционерните мерки на новата власт пред сè, преку национализацијата на средствата за производство и аграрна реформа, со огромен ентузијазам на работните маси во обновата на земјата и создавањето материјална и културна основа за сестрана изградба на ново општество, а подоцна, со развојот на системот на самоуправавањето и со големи напори на работничката класа и на сите работни луѓе — е остварено релативно високо ниво на производствените сили на општеството. Општествениот сектор стана главен фактор на материјалниот и целокупниот развој на земјата. Тоа беше основа за постојано унапредување на материјалната и социјалната сигурност на работните луѓе и граѓаните и подигнување на животниот стандард. Силно се развиени материјалните потенцијали, образованието, културата, науката, здравството и сите општествени дејности во сите републики и покраини и во југословенската самоуправна заедница како целина. Создадена е силна, свесна и квалификувана работничката класа, незаменлив субјект на социјалистичкото самоуправавање, постојано е унапредувана материјалната и општо општествената подлога на братството и единството на нашите народи и народности и развиен системот на општонародната одбрана и општествената самозаштита.

Кога ќе се спореди целокупниот наш повоеан развој, со развојот кој во исто време е остварен во светот, произлегува дека нивото на општествениот производ по жител во Југославија во 1939 година беше за околу една третина под просекот за целиот свет, а денес е за над една третина над тој просек. На овој начин, Југославија, според темпото на порастот, двократно побргу го зголеми својот општествен производ по жител, отколку развиени земји и со тоа во однос на нив осетно ги намали разликите во развиеноста.

Од 1945—1980 година, општествениот производ е зголемен според просечната годишна стапка од над 6 отсто, а Југославија приближно секои 11 години двократно го зголемуваше материјалното производство. Со тоа Југославија се нареди меѓу земјите со најбрз стопански развој во светот.

Тие податоци толку се позначајни ако се потсетиме дека Југославија во Втората светска војна, покрај 1,7 милион жртви, претрпе и огромна материјална штета и дека пред војната беше сиромашна и една од економски најзаостанатите земји во Европа, со големи класни национални противречности, со висок степен на експлоатација на работничката класа од домашните и странските капиталисти и националното угнетување.

Со сите тие резултати работничката класа, сите наши работни луѓе, сите наши народи и народности можат да бидат горди, а тие, истовремено, претставуваат силна основа за нови чекори во сестраниот развој на нашата земја врз основите на социјалистичкото самоуправање.

Материјалната преобразба и револуционерните промени во општествените односи, беа битни, меѓусебно неодвоиви фактори на целокупниот наш општествен развој. Тоа овозможи материјалниот развој да не стане сам за себе дел, туку да биде лос на суштинската преобразба на положбата и улогата на работничката класа во односите на производството и целокупниот општествен живот.

Ја ослободивме својата земја, потпирајќи се пред се, врз сопствените сили, и тоа во борба против најмоќната машинерија на војна, насилство и поробување која до тогаш е видена, и, конечно, станавме господари на својата сопствена судбина.

Во поробена Европа, на врвот на моќта на мрачните сили на фашистичката оска му покажавме на светот дека и малите народи, предводени од цврста авангарда и мотивирани од неугасливиот стремеж за слобода и независност, можат да развијат вооружена борба и против најмоќниот непријател и преку непрекинато развивање на таа борба, наспроти сите тешкотии и жртви, да спроведат длабоки револуционерни промени.

Ја обновивме својата со војна опустошена и разорана земја и цврсто тргнавме по патиштата на сестран материјален и општествен развој.

Од мало делче на Европа, каде што владееја беда, експлоатација и насилство, создаваме модерна држава, социјалистичка самоуправна заедница, и развивајќи сестрани пријателски односи со сите народи, добивме голем углед во целиот свет.

Рековме решително „не“, кога требаше да се избираат патиштата на сопствениот социјалистички развој, на сите кои сакаа нас да не задржат во состојба на потчинетост и нерамноправност.

Се заложивме со сите сили за воспоставување на нови, поправедни меѓународни односи и заедно со другите прогресивни сили на човештвото кои се борат за своја еманципација, изградивме нова визија на политиката на неврзувањето, во светот кој се закануваше во целина да биде опфатен со блоковските поделби, подвојувања и судири.

Создадовме, уште во текот на војната, силна југословенска народна армија, готова да ги брани придобивките на нашата народна револуција од сите напади и изградивме систем на општонародна одбрана и општествена самозаштита.

Остваривме нов, Титов концепт на Партијата — авангардна според својата револуционерна политичка програма, а масовна според совјот слух за животните интереси на југословенската работничка класа и на сите наши народи и народности и според својата вкоренетост во најшироките народни слоеви кои беа извор на нејзината политичка сила. Визијата на таквата партија Тито ја изнесе уште во 1928 година на Осмата конференција на загребските комунисти, а, практично, почна да ја обликува во 1937 година, со доаѓањето на чело на КПЈ. Само таква партија, самостојна, силно свртена кон работничката класа и народот, беше во состојба да оствари автентичен спој на НОБ и изворната, социјалистичка револуција. Само таква партија можеше да ги издржи сите подоцнежни историски испушенија, притисоци и закани, а во многубројни и сложени етапи на социјалистичката изградба можеше да наоѓа вистински одговори на прашањата што нашиот забрзан и противречен развиток ги наметнуваше, останувајќи, при сето тоа, способна за непрекинато револуционерно творештво, од кое и денес не може никој да ја скрпне.

Постигнавме крупни историски достигнувања за мошне кратко време и тоа, благодарейќи, на цврстата поврзаност на револуционерно определените маси и организираниите субјективни сили КПЈ, односно СКЈ, како нова револуционерна авангарда — на народниот фронт како најширока демократска организација на работните маси — на СКОЈ, како револуционерна организација на младите, на АФЖ — како борбена организација на жените на Југославија и на други напредни и слободољубиви организации.

Ги развивавме, во континуитетот на нашата револуција и на нашиот стремеж кон изградба на социјалистичко општество, овие основни историски придобивки на нашата ослободителна борба, ги продлабочуваме со нова содржина и го поттикнуваме трагањето по поусовершени форми на организацијата на власта на работничката класа и за постојано унапредување на меѓунационалните односи и југословенското федеративно уредување врз рамноправни основи на социјалистичкото заедништво.

II

На тој пат на продлабочувањето на овие историски придобивки и освојувањето нови простори за творечка активност, епохалното значење на развојот на нашата револуција има настанувањето на процесот на самоуправување.

Поднесувајќи го предлог-законот за продавање на државните претпријатија на управување на работниците, другарот Тито на 27 јуни 1950 година рече: „... Паролата“ „Фабриците на работниците — земјата на селаните“ не е некоја апстрактна пропагандистичка парола, туку таква која има во себе длабоко содржајна мисла. Таа ја содржи во себе целата програма на социјалистичките односи во производството: во поглед на општествената сопственост, во поглед на правата и должностите на трудбениците и според тоа — може и мора да се оствари во практиката, ако мислиме, навистина, да изградиме социјализам“.

Тие Титови зборови го означија квалитативниот премин во целокупниот наш општествен развој.

Се разбира, отворањето кон самоуправувањето не би било можно доколку веќе не постоеја претпоставки за тој процес во самиот карактер на нашата револуција, на фактот дека револуционерните маси уште во текот на НОБ почнаа да создаваат автентични демократски органи на власта. Настанувањето на самоуправувањето беше фкат за надминување на опасноста на бирократизацијата врз основа на монополската позиција и улогата на државата во целокупниот општествен живот и истовремено начин најширокото револуционерно творештво на работничката класа и сите работни луѓе да се подигне на повисоко историско ниво и да овозможи подлабоки прогресивни промени во целокупниот општествен развој. Во тоа повторно мошне важна улога одигра визионерската свест и револуционерната улога на КПЈ, нејзината длабока поврзаност со работничката класа и сите работни луѓе, способноста да ги осети и изрази нивните најважни интереси.

Нашето општество настојува целокупниот свој развој да го втемели врз практиката на самоуправувањето. Историска заслуга на југословенските комунисти е што го иницирале тој процес и постојано биле авангарда во борбата за неговото остварување. Без тоа револуционерно дејствување, самоуправувањето не би можело да се развива. Когагоде доаѓаше до слабеење на револуционерната активност, а со тоа во крајна линија и до слабеење на класната позиција и ориентација во практиката на СК, доаѓаше до слабеење на самоуправувањето. И обратно, секој застој во револуцијата на класната суштина на самоуправувањето доведуваше до бирократски, граѓанско либералистички и слични тенденции во Сојузот на комунисти-

те. Дејствувањето на комунистите како внатрешна водечка идејно-политичка сила на работничката класа и сите работни луѓе, а не од позицијата на власта и со посредство на државата, поради тоа не би било можно без практиката на самоуправувањето. Таквата, со програмата означена концепција, општествената позиција и улогата на СКЈ, иако се остварува низ многу противречности, спаѓа во редот на важните резултати на револуционерната теорија и практика со далекусежно политичко и пошироко општествено значење.

Современата долгорочна стратегија на развојот на самоуправувањето и целокупниот наш општествен развој тргнува од концепцијата на слободниот и здружен труд. Меѓутоа, развојот на самоуправувањето во тој правец наидува се уште на пречки токму поради релативно силните тенденции на отуѓување на доходот во процесот на општествената репродукција. Суштината на тие односи е најголемиот дел од вишокот на трвдот да се одделува од производителот, тие се уште недоволно да влијаат врз неговата распределба, економско-политичката моќ да се концентрира во политичко-стопанската надградба. Сегашното влијание на производителите врз токовите на општествената репродукција и донесувањето на важни политички одлуки не им овозможува во потребна мерка да ја остваруваат владеачката економска и политичка позиција и улога. Уставот, Законот за здружен труд и други системски закони, сами по себе не ги обезбедуваат тие промени, ниту тие настануваат без свесна борба на здружените производители за своја еманципација и дејствување на Сојузот на комунистите како свесна водечка сила на таа борба.

Борбата за стабилизација на нашето стопанство, која е наша долгорочна клучна задача, не ќе биде успешна доколку тоа не е истовремено борба за битни промени на постојните односи во производството кои овозможуваат здружените работници да располагаат со средствата и со резултатите од својата работа, сестрано и духовно да се поврзуваат во целокупниот процес на општествената репродукција. Стабилизацијата на стопанството не е можна исклучиво преку одредени мерки на државата. Таа е длабоко поврзана за потребата од јакнење на самоуправувањето. Затоа таа бара целосна, континуирана и класно втемелена ангажираност на СК и сите други организирани политички сили.

Надминувањето на сегашната стагнација во развојот на делегатскиот систем во кој интересите на здружените производители ќе ја одредуваат содржината на сите политички одлуки.

Делегатскиот систем кој извира од самата суштина на самоуправувањето, се остварува во услови на постоење и покажување плурализам на самоуправните интереси. Меѓутоа,

тој плурализам не значи дека сите постојни интереси треба да се изедначуваат по карактерот и важноста. Тој пред сè претставува доминација на интересите на работничката класа и такви производни и политички односи кои овозможуваат самите производители, а не некој друг од нивно име, да го пронаоѓаат она што е заедничко и општо во нивните непосредни интереси. Во тој процес Сојузот на комунистите не смее да дејствува како арбитар, пресудувајќи што сè а што не се заеднички и општи интереси на работничката класа и општеството, туку како фактор на свесната борба за создавање неопходни услови кои оневозможуваат обликување и јакнење на тие интереси.

Ниту во еден момент не смееме да заборавиме дека самоуправувањето може да напредува само тогаш ако е вкоренето во интересите и ослободителните стремежи на работничката класа. Таа класна содржина на самоуправувањето мора и натаму да биде основен ориентир на целокупната дејност на Сојузот на комунистите. Затоа, согледувајќи ги најважните активелни проблеми на нашата општествена практика, мораме, пред сè, да тргнуваме од тоа класно становиште и да поставуваме прашање колку во сегашните услови работничката класа, како целина, ги остварува своите основни непосредни и историски интереси. Од тоа становиште мораме да пристапиме кон решавањето на сериозните проблеми на стопанскиот развој, материјалната и општата општествена положба на производителите и во системот на здобивањето на распределбата на доходот. Оттаму мора да се тргне и во согледувањето на сложената проблематика на меѓунационалните односи. Сите контрареволуционерни и антисамоуправни тенденции во нашето општество, а тие последниве месеци посебно и во најбрутален вид дојдоа до израз на Косово, можеме успешно да ги сузбиеме само со јакнење на самоуправувањето како вистинска револуција, во чиј центар ќе бидат интересите на работничката класа, нејзината решавачка политичка позиција и улога, нејзиното поврзување во целото наше општество врз основите на здружениот труд.

Нас, југословенските комунисти, не одликува својството да не отстапуваме пред било какви тешкотии во развојот на нашата револуција. Проблемите со кои денес се соочуваме не се мали. Но, ги имаше и порано, и тоа потешки, па сепак успешно ги совладувавме. Денес располагаме со многу поголема сила, проблемите кои се пред нас успешно да ги решаваме. Еден од условите за тоа е да не ја загубиме револуционерната ориентација и перспектива, што другарот Тито повеќе пати го нагласуваше. Револуционерот се потврдува не тогаш кога се оди релативно „мазно“ во општествениот развој, туку пред се тогаш кога доаѓа до тешкотии во тој развој. Тогаш се раз-

открива кој навистина е комунист на дело и за какви општествени односи и морални вредности се залага во практиката. Революционерниот лик на комунистот мора непрекидно да се изградува. Целокупната историја на нашата партија и револуција тоа недвосмислено го потврдува.

Јосип Броз Тито нагласуваше дека револуцијата не е обичен мирен живот, дека таа бара висока свест, активност и поврзаност на комунистите со работничката класа и работните луѓе воопшто. Во нашиот досегашен развој можевме успешно да ги совладуваме тешкотиите со кои се судрувавме, пред сè, затоа што нашата Партија како целина и како движење, имаше својства за кои говореше Тито и што умееше да излезе со платформа на решавање на најважните општествени проблеми за секоја конкретна етапа на општествениот развој. Тоа е голема револуционерна придобивка со која располагаме. Но таквата улога на СК не е однапред обезбедена. Таа непрекинато одново мора да се потврдува и во новите општествени услови.

Моментот во кој токму се наоѓаме ја наметнува потребата СК, врз основа на подлабоко спознавање на причините на неповолните тенденции во општествениот развој — што подразбира и критички увид во сопствената практика — а потпирајќи се врз крупните придобивки во нашиот досегашен развој, енергично да поведе акција против сите видови и облици на разбивање на нашата заедница, сите облици на партикуларизам и затворање како и можни стремежи актуелните проблеми да се решаваат на бирократско централистички начин.

За југословенските комунисти националната самостојност и рамноправност на народите и народностите секогаш била една од стратешките прашања на социјалистичката револуција. Таквото определување произлегувало од марксистички заснованото уверување дека социјализмот како општество на слободата можат да го градат само слободни луѓе и народи. Како што во вооружената револуција постигнувањето на целосна национална слобода и рамноправност беше оставен дел на борбата за промена на стариот општествен поредок така и денес, само во изменети историски околности националната рамноправност е еден од потемелните елементи за изградување на општествените односи врз основите на социјалистичкото самовправување. Во тој поглед постои основна нишка на револуционерниот континуитет од одлуките на Второто заседание на АВНОЈ сè до денес.

Во континуитетот на постојаното збогатување на содржината на националната рамноправност и социјалистичкото заедништво од историско значење се Уставот од 1974 година, ставовите и одлуките на Деветтиот и Единаесеттиот конгрес на СКЈ и воспоставувањето на новите односи во федерацијата.

Тргнувајќи од тоа дека за националната слобода на народите е битно, покрај политичката и културна самостојност, работничката класа да располага со вишокот на општествениот труд и да управува со целокупната општествена репродукција, Уставот во исто време ова располагање го поставува врз самоуправни основи. Со укинувањето на централистичкиот систем, републиките и покраините се ставени во положба да можат самите со општествено договарање и самоуправно спогодување да ги решаваат проблемите од заеднички интерес. Со тие промени е изразена револуционерната доследност на СК и сите социјалистички сили самостојноста на народите и народностите меѓусебни односи да ги развиваат врз класно самоуправните основи.

Тргнувајќи од ставот дека основната политичка рамноправност на народите и народностите и нивна економска рамноправност, ние посебно внимание посветуваме на побрзиот развој на недоволно развиените републики и особено на Покраината Косово.

Процесот на децентрализација на федерацијата кој историски и општествено беше неопходен, не е следен со еднаков интензитет на самоуправното здружување во рамките на целата наша федеративна заедница. Паралелно со јакнењето на одредени етатистички тенденции во републиките и покраините се стеснуваше и просторот за дејствување на економските законитости.

Кога говориме за националните економии и единствеинот југословенски пазар би морале да правиме разлика меѓу економската самостојност и националниот автархизам. Економската самостојност претпоставува заемна зависност, доаѓање од заеднички интереси, се разбира секогаш врз основа на рамноправноста. Националниот автархизам сето тоа го исклучува, а кон заедништвото се свртува само во мерката во која може да пласира некој свој парцијален, тесно национален интерес. Од автархизмот до национализмот и сепаратизмот е само мал чекор.

Тенденциите на автархизмот и затворање го потиснуваат самоуправувањето па и СК на маргините на општествените настани и ја слабеат одговорноста на социјалистичкото заедништво, а со тоа и интеграционите процеси врз основите на самоуправното здружување на трудот и средствата. Неодамна активираниот национализам и иредентизам на Косово, покрај некои специфични причини, е израз и на споменатите тенденции во општо југословенски релации. Се разбира дека тоа тогаш ја олесни работата и на надворешните непријатели на самоуправна и неврзана Југославија, кои во нашите слабости и недоследности бараат шанси за своите настани.

Настаните на Косово, како и искуствата со национализмот од седумдесеттите години, не зацврстуваат во уверувањето дека не смеат да се прават никакви политички компромиси со национализмот ниту има место за опортунизам спрема националистичките појави и нивните носители. Одамна е познато дека национализмот не е насочен само против другите народи и заедништвото туку дека тој му наносува најголема штета токму на народот од чие име настапува.

Единствено самоупраувањето ја претставува онаа сила и сигурна брана која ја разделува вистинската национална афирмација од национализмот, демократското и социјалистичкото заедништво на рамноправни народи и народности од великодржавниот централизам и унитаризам.

Наше цврсто уверување е дека самостојноста и рамноправноста на народите и народностите единствено може да се оствари со јакнење на социјалистичкото заедништво, со уште побрзо отворање на републиките и покраините за различните облици и содржини на меѓусебното поврзување и здружување на трудот и средствата.

Кога говориме за потребата од јакнење на социјалистичкото заедништво мораме да бидеме начисто со тоа дека нашата историска дилема не е еден централизиран или повеќе децентрализирани етатизми. Историската крстосница е меѓу социјалистичкото самоупраување и етатизмот од било кој облик и ниво. Како што нашиот самоуправен развој го прави историски одвишен етатизмот на сојузната држава во улога на чувар на општите интереси, така тој го прави историски одвишен и етатизмот на републиките и покраините во улога на чувар на националните интереси. Според тоа, на оваа мерка во која здружениот труд ќе биде вистински и непосреден носител и на класниот и на националниот интерес, во таа мерка ќе успееме да ги надминуваме тенденциите кои не влечат назад било спрема централистичкиот унитаризам било спрема националниот автархизам и слабеењето на заедништвото.

Сите наши народи и народности, без исклучок го доживеаја својот најголем општествен и економски развој и сестраната афирмација на националниот индивидуалитет токму живеејќи заедно во социјалистичка самоуправна Југославија. Целокупниот наш развој постојано покажуваше дека сите тие можат да се одржат и оптимално да се развиваат само живеејќи заедно во единствен самоуправен систем во кој можат да владеат со плодовите на својот труд.

Не е потребно посебно да се нагласува колкава голема историска одговорност за таквиот правец на развој лежи врз Сојузот на комунистите и сите социјалистички сили на нашето општество. Дотолку повеќе зашто смислата на борбата за

оживотворување на самоуправните демократски врски на нашето социјалистичко заедништво не е само во зачувувањето туку и во натамошното развивање на братството, единството и заедништвото на нашите народи и народности, како една од најголемите придобивки на нашата револуција.

III

Независната и неврзана политика на Југославија, со која нашата земја се здоби со голем углед и го заслужи признание во современиот свет, родена е во НОВ и социјалистичката револуција 1941—1945, кога работничката класа, нашите народи и народности, под раководството на КП и другарот Тито, со својата борба се докажаа како самостојна и неврзана политичка сила внатре во антихитлеровската коалиција. Нашата револуција со своите политички и воени успеси и социјалните преобразби на дело ја докажуваше решителноста и способноста на нашите народи и народности да станат творци на сопствената и активни учесници во создавањето на современата светска историја.

Со право можеме да речеме дека надворешната политика на нова Југославија уште од самиот почеток ги носеше сите битни обележја на нашата револуција — независност, самостојност, автентичност, заедништво, интересите на сите народи и народности, свртеност кон работничката класа и поврзаност со прогресивните движења во светот.

Силата, виталноста и принципиелноста на таа политика, нејзината способност да даде отпор на различните видови притисоци и налети врз самостојноста и независноста на нашето револуционерно движење и земјата, што ги имаше не малку во повоениот период, произлегува од основната стратегиска определба на нашата партија борбата за национално и социјално ослободување внатре во земјата цврсто да ја поврзува со борбата на народите, земјите и движењето за слобода и независност, за рамноправни и демократски меѓународни односи за општествен прогрес во светот. Според тоа, таа црпише сила не само во сопствената револуција туку и во објективната светско историска тенденција на своето време. Со други зборови, принципите и целите за кои се залагаме во современиот свет одговараат не само на внатрешните потреби и интереси на нашата земја и на движењето на неврзувањето, туку и на најшироките сили на мирот, демократијата и социјализмот, накусо, на прогресивните интереси на меѓународната заедница.

Афирмација на демократските принципи на независноста на самостојната и рамноправната соработка во односите меѓу работничките партии, ослободителните движења и социјалистич-

ките земји, без сомнение, го претставува оној позитивен процес со кој социјализмот се потврдува како историска алтернатива на светот на капиталот и империјализмот.

За СКЈ и за сите прогресивни сили демократските принципи на независноста и самостојноста, на немешањето во внатрешните работи и одговорноста пред сопствената работничка класа и народ, претставуваат незаменлива основа за развивање на нови односи и интернационалистичка солидарност меѓу социјалистичките сили. Ширината на прифатливоста на оваа платформа е израз на нараснатата револуционерна демократска свест на движењата и народите дека социјализмот може да се изградува само во услови на национални слободи и рамноправност без туторство и хегемонизам.

Меѓутоа, се покажува дека тој процес денес, иако историски незапирлив, е мошне сложен и противречен, проткаен со силни отпори, со застои и ретроградни тенденции.

Рапидното влошување на општата меѓународна ситуација во ново време е израз на длабоката криза на современиот свет во сите подрачја на меѓународниот живот. Зајакнати се блоковскиот натпревар, примената на сила и разни облици на мешање, интервенции и други облици на притисоци врз независните земји. Трката во вооружувањето добива заканувачки облици за опстанокот на човештвото, додека политиката на детантот е во целосен застој. Наша сериозна загриженост предизвикуваат со години нерешените економски проблеми на современиот свет, на неразвиените земји и земјите во развој. Економските тешкотии на овие земји се користат како погодна почва за одржување различни видови неоколонијализам и хегемонизам, за спречување на процесот на стекнувањето на национална независност и рамноправност. Преку економската зависност, силите на неоколонијализмот и доминацијата настојуваат да влијаат и врз општествено-политичкиот развој и надворешната политика во земјите во развој. Во тој контекст се присутни и блоковските настојувања во движењето на неврзувањето да се внесат критериумите на идеолошката диференцијација со цел негово подредување на надворешно-политичките интереси на едниот или другиот блок. Смислата на тие настојувања и да се парализира независната вонблоковска позиција на движењето и да се ослабне единството и солидарноста на неврзаните земји.

Историската неодржливост на постојната блоковска структура на светот се покажува немоќна да ги разрешува натрупаните противречности на човештвото, во современоста и во поблиска иднина да наоѓа потрајни решенија за светската соработка, која би гарантирала мир и би отворила процес на продолжување на новите економски политички односи заснивани врз рамноправност. Во таа смисла одговорноста на неврзаните

земји денес станува уште поголема. Политиката и движењето на неврзувањето токму во сегашната ситуација се потврдуваат како најширок вид на прогресивните движења во светот и како независен фактор на борбата за мир во светот и за поправедни меѓународни односи.

Отфрлувајќи ги доминацијата и монополизмот во меѓународните односи нашата земја и СК во својата динамична меѓународна активност даваа и даваат крупен придонес за афирмацијата на движењето на неврзувањето.

Во таа смисла, битна претпоставка за зачувувањето на стабилната меѓународна положба на Југославија е зачувувањето и натамошното развивање на револуционерниот континуитет на нашиот социјалистички пат и заедништво, натамошното јакнење на самоуправувањето, преовладувањето на сегашните економски тешкотии и остварувањето на политиката на стабилизацијата. Јакнејќи ги единството, социјалистичкото „заедништво и рамноправноста на сите народи и народности“, Југославија и во услови на влошена меѓународна ситуација ќе го зачува и ќе го прошири стекнатиот меѓународен углед и положба.

Одлуките од четврти Јули и денес претставуваат инспирација и историска поука за сите нас, за нашата работничка класа, за сите наши народи и народности.

Нè инспирираат со својот херојски отпор на секоја сила и доминација, со својата решителна определба за револуционерно менување на општествените односи, со својот силен стремеж за создавање ново, хумано и демократско општество, со своето непрекинато револуционерно траење и со своите основни придобивки — братството и единството, рамноправноста, социјалистичките темели и независната самостојна, и неврзана позиција на нашата земја.

Историска поука се според стремежот и достигнуањето дека револуционерната политичка акција се гради според условите и потребите на сопственото општество, според сознанието дека само работничката класа, народите и народностите на нашата земја се решавачки фактор на сопствениот историски развој, дека самите сме вистински господари на својата судбина, според цврстото уверување дека организационо-политичкото и идејно единство на Партијата има суштинско значење за успехот на Револуцијата и за нејзиното зачувување, и според нераскинливата поврзаност на Партијата со работничката класа и народот.

Потпирајќи се врз тие историски искуства и сознанија, врз крупните 40-годишни достигнуања и врз социјалистичкото творештво, врз нашите широки можности и јасните политички определби, денес пак се наоѓаме пред задачата да освојуваме нови простори на социјалистичкиот напредок и да бараме ре-

решенија за проблемите со кои се соочуваме во сложените меѓународни и внатрешно-политички и економски движења. Сојузот на комунистите ќе биде на висината на таа сегашна историска задача само ако секој момент е во центарот на животот, на работата и дејствувањето на работничката класа и на сите наши работни луѓе и граѓани, ако дејствува како внатрешна, моторна сила на системот како рамноправен но и најодговорен идејно-политички фактор на општеството и на борбата за социјалистичкото самоуправно заедништво, што во подготовките на XII Конгрес на СКЈ посебно треба да дојде до израз. Уверени сме дека нашата работничка класа, Сојузот на комунистите и другите социјалистички сили, како и секогаш во досегашната историја, ќе пронајдат такви одговори и решенија кои ќе овозможат натамошен слободен и сестран развој на нашата социјалистичка, самоуправна и неврзана заедница.